

Asia: VN/24783/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Pariisin pöytäkirjan täydentämisestä Suomen tasavallan hallituksen sekä Naton operaatioportaan johtoesikunnan ja Naton transformaatiojohtoportaan johtoesikunnan välillä tehdystä sopimuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua otsikossa mainitusta luonnoksesta hallituksen esitykseksi. Esityksessä ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi Pariisin pöytäkirjaa täydentävä sopimus ("täydentävä sopimus") sekä siihen liittyvät voimaansaattamis- ja muut lakimuutokset.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettyinä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Yleiset huomiot

Esityksen mukaan täydentävä sopimus tarkoittaa ja laajentaa Pariisin pöytäkirjan soveltamista Naton kansainvälisiin sotilasesikuntiin ja -organisaatioihin Suomessa sekä sisältää myös kokonaan uusia määräyksiä muun muassa tiloista ja kiinteistöistä, luvista, sopimustoimittajista, koulutuksesta, televiestinnästä sekä korkea-arvoisen henkilöstön vapauksista ja erioikeuksista. Suomen Asianajajat

pitää tärkeänä, että Natoon liittyvien joukkojen asemaa ja esikuntien toimintaa koskeva sopimuskehys on selkeä ja ennakoitava.

Samalla korostamme, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, oikeusturva sekä oikeusvaltioperiaate ovat ratkaisevia arviointiperusteita myös silloin, kun sääntely liittyy kansalliseen turvallisuuteen ja puolustukseen. Tämä peruslähtökohta on ollut keskeinen myös Suomen Asianajajien aiemmissa Nato SOFAa ja Pariisin pöytäkirjaa koskeneissa kannanotoissa (10.11.2023 päivätty lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle Naton Sofan ja Pariisin pöytäkirjan hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja niihin liittyviksi laeiksi).

Perus- ja ihmisoikeusarviointi sekä PeVL-käsittelyn tarve

Esityksessä on oma jaksonsa vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksiin, ja lisäksi esityksen sisällysluettelon perusteella valtiosääntöistä arviointia on tehty erityisesti muun m liittokunnan esikunnan viranomaisvaltuuksia, korkea-arvoisen henkilöstön lainkäytännöllistä koskemattomuutta, yksityisyyden suojaa ja oikeusturvaa koskien.

Suomen Asianajajat pitää välttämättömänä, että lopullinen hallituksen esitys saatetaan eduskunnan perustuslakivaliokunnan (PeVL) arvioitavaksi, ja että PeVL:lle yksilöidään selkeästi ne sopimusmääräykset ja täytäntöönpanoratkaisut, joilla on käytännössä vaikutusta rikosoikeudelliseen vastuuseen, tutkintakeinoihin, pääsyyn tuomioistuimeen ja tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

Korkea-arvoisen henkilöstön vapaudet ja erioikeudet (henkilökohtainen vapaus, lainkäyttö ja asiakirjojen loukkaamattomuus)

Esityksen mukaan täydentävän sopimuksen 7 artiklan mukaiset korkea-arvoisen henkilöstön vapaudet ja erioikeudet voivat vaikuttaa käytännössä siihen, miten rikossyytteen ajaminen tällaisiin henkilöihin nähden on mahdollista.

Hallituksen esitysluonnoksen artiklaperusteluissa 7 artiklan sisältöä avataan yksityiskohtaisesti. Määräykset koskevat muun muassa vapautusta henkilökohtaisesta pidättämisestä ja vapaudenmenetyksestä (tietyin edellytyksin), vapautusta lainkäytöstä virallisessa ominaisuudessa annettujen lausumien ja tehtyjen tekojen osalta (toiminnallinen koskemattomuus), sekä henkilökohtaisten ja virallisten asiakirjojen loukkaamattomuutta.

Suomen Asianajajat katsoo, että tällaisissa koskemattomuusjärjestelyissä keskeistä on oikeusturvan ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen tosiasiallinen toteutuminen erityisesti tilanteissa, joissa

asianomistajalla on tarve saada rikos ja siihen liittyvät vahingonkorvausvaatimukset tutkittua ja käsiteltyä.

Suomen Asianajajat esittää tästä syystä täsmennystarpeita luopumismenettelyn ("waiver") käytännön kynnyksen ja läpinäkyvyyden osalta. Esityksessä todetaan, että SACEUR tai SACT voi yksittäistapauksessa luopua 7 artiklan mukaisista vapauksista Suomen pyynnöstä ja että pyynnöt tekisi Suomessa valtakunnansyyttäjä. Suomen Asianajajat katsoo, että esitykseen tulisi lisätä selkeä kuvaus siitä, miten luopumismenettely turvaa asianomistajan oikeudet (esimerkiksi tiedonsaanti, arviointiperusteet, aikataulukysymykset ja menettelylliset takeet), jotta kokonaisuus olisi ennakoitava ja oikeusvarma.

Asianomistajan asemasta ja korvausvaatimuksista on syytä lausua nimenomaisesti myös tässä esityksessä. Suomen Asianajajat on aiemmin korostanut, että tuomiovaltaa ja menettelyä koskevat ratkaisut voivat tositilanteissa heikentää ennakoitavuutta ja oikeusvarmuutta sekä asianomistajan mahdollisuutta ajaa vaatimuksia.

Nyt käsillä olevassa kokonaisuudessa sama huoli on perusteltu siltä osin kuin koskemattomuus (tai muut toimivaltaratkaisut) käytännössä rajoittaa rikosprosessin ja siihen liittyvien siviilivaatimusten käsittelyä Suomessa.

Tilojen ja alueiden loukkaamattomuus sekä pakkokeinot (etsintä/takavarikko) – vaikutukset tutkintaan ja oikeusturvaan

Esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, että täydentävä sopimus sisältää määräyksiä liittokunnan esikunnan tilojen ja alueiden loukkaamattomuudesta ja että Suomen viranomaisten pääsy edellyttää esikunnan hyväksyntää sekä Naton turvallisuusmääräysten huomioimista. Lisäksi tuodaan esiin poikkeama Suomen pakkokeinolainsäädäntöön (muun muassa paikkaetsintä ja takavarikko).

Lisäksi esityksen mukaan vapautus takavarikoinnista ja täytäntöönpanotoimista (Pariisin pöytäkirjan 11 artiklan 2 kappaletta täydentävä sääntely) poikkeaa monin kohdin kansallisista pakkokeino- ja täytäntöönpanosäännöksistä.

Suomen Asianajajat katsoo, että esityksen tulee varmistaa, ettei loukkaamattomuus- ja immunitettijärjestelyistä synny käytännössä tilannetta, jossa vakavien rikosepäilyjen tehokas tutkinta tai todisteiden turvaaminen viivästyy tai estyy tavalla, joka vaarantaa asianosaisten oikeusturvan.

Suomen Asianajajat katsoo, että esityksen perusteluissa tulisi täsmentää, miten menettelyt toimivat kiireellisissä tilanteissa (esimerkiksi välitön vaara hengelle tai terveydelle, merkittävän vahingon estäminen), ja miten viranomaisten toimivaltuudet ja vastuut yhteensovitetaan.

Suomen Asianajajat suosittelee lisäämään esitykseen konkreettisemman kuvauksen siitä, millaisin käytännön järjestelyin tutkinta- ja pelastustilanteet hoidetaan oikeusvarmasti ja viiveettä, kuitenkin vaarantamatta sopimuksen tarkoitusta.

Tuomioistuimeen pääsy työ- ja palvelussuhdeasioissa (Naton tuomiovalta) – oikeusturvatakeet

Esityksessä todetaan, että täydentävän sopimuksen 12 artiklan 1 kohdan määräys tuomiovallan kuulumisesta Natolle työsuhteisiin liittyvissä asioissa vaikuttaa kyseisen henkilöstön oikeuteen saattaa asiansa suomalaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, mutta että Naton hallinnollinen tuomioistuin mahdollistaa perustuslain turvaaman oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin.

Suomen Asianajajat pitää tärkeänä, että tämä arvio perustellaan ja dokumentoidaan esityksessä niin, että eduskunnalla on tosiasiallinen mahdollisuus arvioida oikeusturvatakeiden riittävyttä.

Esitykseen tulisi lisätä ainakin yleisellä tasolla tiedot siitä, mitä keskeisiä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita Naton hallinnollinen tuomioistuinmenettely sisältää, liittyen muun muassa riippumattomuuteen, menettelyn julkisuuteen/luottamuksellisuuteen, avustajan käyttöön, kieli- ja kustannuskysymyksiin ja päätösten täytäntöönpanoon. Ilman tällaisia täsmennyksiä riski oikeusturva-arvion abstraktiudesta kasvaa.

Henkilötietojen käsittely ja rekisterit – yksityisyyden suoja

Esitysluonnoksessa todetaan, että 7 artiklaan liittyen Suomi laatii ja ylläpitää ajantasaista luetteloa henkilöistä, joihin sovelletaan vapauksia ja erioikeuksia, ja että järjestely edellyttää tietojen käsittelyä sekä rekisteröintiä Puolustusvoimissa ja tietojen luovuttamista toimeenpanon varmistamiseksi. Lisäksi esitykseen sisältyy muutoksia muun muassa henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annettuun lakiin.

Suomen Asianajajat korostaa, että tällainen rekisteröinti ja tietojen luovutus edellyttää erityistä huolellisuutta. Tarkoitussidonnaisuus, minimointi, säilytysajat, tietoturva, rekisteröidyn oikeudet sekä riippumaton valvonta ovat keskeisiä oikeusturvaelementtejä.

Esityksen perusteluissa tulisi siksi kuvata selkeämmin rekisterin käyttötarkoitus, tietosisältö ja keskeiset luovutustilanteet, säilytysajat ja tietoturvatimet, sekä se miten järjestelyt sovitetaan yhteen kansallisen tietosuojavalvonnan ja oikeussuojakeinojen kanssa. Tämä on tärkeää myös luottamuksen ja hyväksyttävyyden kannalta.

Oleskelu- ja työnteko-oikeus (jäsenet, huollettavat, sopimustoimittajat) – kansallisen sääntelyn selkeys

Esityksessä ehdotetaan muutoksia ulkomaalaislakiin ja työnteko-oikeutta koskevaan sääntelyyn, jotta myös sopimuksen piiriin kuuluville ryhmille (jäsenet, sopimustoimittajat ja huollettavat) olisi selkeästi säädetty oleskeluoikeus ilman oleskelulupaa sekä tarvittavat työnteko-oikeusratkaisut.

Lisäksi artiklaperusteluissa kuvataan 9 artiklan kokonaisuutta maahantulon, oleskelun ja rekisteröinnin osalta sekä sitä, että sopimuksen mukainen oleskelu katsotaan luonteeltaan ei-pysyväisluonteiseksi (tietyin poikkeuksin).

Suomen Asianajajat katsoo, että näissä muutoksissa korostuu tarve sääntelyn selkeyteen. Yksilön oikeusaseman tulee olla ymmärrettävissä ja ennakoitavissa, ja viranomaiskäytäntöjen tulee olla yhdenmukaisia.

Esitykseen on siksi suositeltavaa lisätä tiivis ja käytännönläheinen kuvaus siitä, miten oikeusaseman todentaminen tapahtuu (henkilökortit/rekisteröinti), ja miten varmistetaan, että oikeusasema ei jää tosiasiallisesti epäselväksi esimerkiksi palveluihin pääsyn tai viranomaisasioinnin tilanteissa.

Esityksen lakimuutokset – oikeusvaltiovaikutusten kokonaisuus

Esitykseen sisältyy voimaansaattamislain lisäksi muutoksia useisiin lakeihin, mukaan lukien ulkomaalaislaki, valtion liikelaitoksia koskeva sääntely, ajoneuvo- ja sotilasajoneuvolainsäädäntö, henkilötietojen käsittely Puolustusvoimissa, puolustusvoimista annettu laki, maa-aseimia koskeva laki sekä sotilaallista kriisinhallintaa koskeva laki.

Suomen Asianajajat pitää tärkeänä, että lakimuutosten vaikutukset oikeusturvaan, toimivaltuuksiin ja valvontaan arvioidaan kokonaisuutena eikä vain yksittäisten pykälien tasolla.

Yhteenveto

Suomen Asianajajat pitää esityksen tavoitetta Naton esikuntien toiminnan mahdollistamisesta oikeudellisesti ymmärrettävänä. Samalla esitämme, että esitystä täydennetään ja täsmennetään erityisesti seuraavilta osin: (i) koskemattomuuksien ja luopumismenettelyn käytännön oikeusturvatakeet (7 artikla), (ii) tilojen loukkaamattomuuden ja pakkokeinojen suhde tehokkaaseen tutkintaan ja oikeussuojaan (muun muassa 5–6 artiklan kokonaisuus perusteluissa), (iii) tuomioistuimeen pääsyn ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet Naton tuomiovallan piiriin kuuluvissa työasioissa (12 artikla), (iv) henkilötietojen käsittelyn ja rekisteriratkaisujen perusoikeusperustelut ja konkreettiset tietosuojatakeet, ja (v) ulkomaalaisoikeudellisen aseman ja työnteko-oikeuden kansallinen selkeys ja ennakoitavuus.

Lisäksi Suomen Asianajajat korostaa, että kokonaisuus tulee saattaa perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi.

Enne Heidi
Suomen Asianajajat